

La Revolució cubana en la corda fluixa

“I si surt agre, és el nostre vi”

D'ençà l'ensorrament del bloc socialista, Cuba viu els pitjors dies de la seva història recent. Enmig de la pressió internacional, Fidel Castro busca solucions a la falta de recursos propis sense canviar substancialment els principis bàsics de la Revolució, davant el bloqueig implacable dels EUA.

Dotze de juliol, aeroport de Santiago de Cuba. Són les tres de la tarda, i un vol procedent de Madrid acaba d'aterrar. L'expectació per rebre el passatge és prou evident. I és que en l'avió hi han viatjat cent-quaranta persones que han portat amb elles centenars de quilos de medicaments, llet en pols i material escolar, principalment, per valor de vint milions de pesetes. El viatge, organitzat per l'Associació Valenciana d'Amistat amb Cuba 'José Martí', adopta, doncs, el caràcter de missió internacionalista de solidaritat amb la

revolució cubana des del primer moment. En desembarcar, alguns caps provincials del Partit Comunista de Cuba (PCC) reben la delegació valenciana en senyal de benvinguda i agraïment. Mentre, el cap de l'expedició i president de l'Associació, Dionisio Vacas, atén les preguntes de la televisió cubana i reafirma el seu suport al sistema socialista cubà, alhora que expressa la voluntat de molts ciutadans valencians de trencar el bloqueig econòmic que els Estat Units mantenen envers l'illa. Durant l'estada del grup, se succeiran contínues recepcions oficials i els membres de l'expedició, entre els quals s'hi compten un alcalde i diversos regidors d'Esquerra Unida i militants de Comissions Obres, renovaran el seu esperit solidari i antiimperialista.

Aquest tipus de viatges són molt freqüents a Cuba, sobretot procedents d'arreu de l'estat espanyol, però també d'altres indrets europeus i americans fonamentalment. I s'han multiplicat en els últims mesos. Com a conseqüència de la difícil situació que travessa actualment l'illa, el govern cubà agraeix, no sense una certa pena, l'ajuda que li ofereixen organismes i institucions d'esquerra d'arreu

La tendència migratòria torna a ser de la ciutat al camp, atesa la necessitat d'augmentar la producció agrària destinada a l'alimentació.

JOAN MORALES

complicats de la seva existència: la manca de paper l'ha forçat a reduir el nombre de pàgines i el seu format habitual, i les dificultats tècniques derivades de l'absència de recanvis han comportat un empitjorament global de la qualitat d'impressió de la publicació. Per tot això, l'aprofitament de la rotativa, malgrat la seva antiguitat, serà decisiu per a la supervivència de *Granma*.

LA PRESSIÓ INTERNACIONAL

Tanmateix, aquestes mostres de solidaritat contrasten

del món. Enrere queden ja els anys en què la Revolució cubana socorria orgullosament altres processos revolucionaris i d'autodeterminació: Namíbia, Angola, Moçambic, el Sàhara, el Salvador i tants altres. El govern de Fidel Castro, empès per la crisi econòmica i política que viu el país, no està en condicions de rebutjar res. Tot és benvingut, fins i tot una rotativa que va fer servir el *Diario de Cádiz* durant vora trenta anys i que ara ja havia esdevingut completament obsoleta per al funcionament del diari espanyol. L'òrgan oficial del Comitè Central del PCC, el diari *Granma*, passa per un dels moments més

vivament amb l'actitud que han adoptat darrerament els principals mandataris mundials respecte el moment actual de la revolució cubana. Així, les declaracions en favor dels drets humans i per l'establiment d'una democràcia pluripartidista a l'illa del Carib són una constant de moltes reunions internacionals. Sense anar més lluny, la recent II Cimera Iberoamericana, que va tenir lloc a Madrid els passats 23 i 24 de juliol, va llençar continus advertiments a Fidel Castro en el sentit que Cuba necessitava una obertura per trencar el bloqueig que l'aïlla econòmicament i políticament de gran part de la resta del món.

Ja durant la inauguració de la cimera, el president espanyol, Felipe González, declarava: "No volem ni presoners polítics ni exiliats polítics en la nostra comunitat [iberoamericana]", i el president argentí, Carlos Menem, reblava aquesta postura afirmant que "l'absolut respecte als processos electorals és l'únic criteri de democràcia, ja que res no es pot construir sense llibertat". En sintonia amb aquestes manifestacions, la cimera va repetir una vegada i una altra les mateixes demandes a Fidel Castro, que es va mostrar visiblement molest per les crítiques, i va tan-

El record i l'homenatge als herois de Cuba i de la Revolució són ben presents pels carrers i places de les viles del país. En la foto, la plaça de la Revolució de Santa Clara, amb l'estàtua del Che que s'enlaira.

JOAN MORALES

car les portes amb un document que parlava de democràcia representativa, drets humans, diàleg i negociació, autoritarisme i llibertat d'expressió i de premsa, fent clara referència al règim cubà. En acabar les jornades, a més, Luis René Martínez, un dels secretaris de Fidel Castro, va demanar asil polític a l'estat espanyol perquè, segons va declarar a comissaria, desitjava viure en una democràcia.

D'altra banda, les Nacions Unides i Amnistia Internacional, per posar només dos exemples representatius, també han fet crides a Fidel Castro perquè doni llum verd a una obertura constitucional i perquè cessi en els afusellaments a persones responsables de delictes de rebel·lió i narcotràfic. Fins i tot aquells països amb els quals Cuba manté bons contactes polítics i relacions econòmiques estables aconsellen Castro perquè s'obri en la direcció apuntada. És el cas de Mèxic, Colòmbia i Veneçuela, els presidents dels quals van intentar convèncer la tardor passada el president de Cuba perquè fes el salt tan reclamat per la major part d'instàncies internacionals.

Malgrat tot, la revolució cubana es troba en una cruïlla molt incòmoda: o obertura política i econòmica, que podria representar la pèrdua d'algunes de les conquestes més importants del sistema, com una sanitat i un ensenyament altament efectius (al respecte, cal indicar que Cuba té l'índex més baix d'analfetisme de tot Sud-amèrica, només un punt per sota del de l'estat espanyol, i una esperança de vida dels seus habitants de les més

altes del món, juntament amb una taxa de mortalitat infantil de només 10,6 per cada mil naixements), o resistència numantina, que al pas dels esdeveniments actuals pot tenir moltes dificultats per mantenir-se gaire temps.

El detonant de la crisi que travessa Cuba és doble: d'una banda, el bloqueig econòmic que exerceixen els EUA i que es manté des de fa trenta anys; i de l'altra, la desaparició de la Unió Soviètica i del bloc socialista europeu, d'on l'illa obtenia fins al 80% dels productes alimentaris, energètics i tecnològics necessaris per al seu abastiment i consum. Aquests dos factors, en la conjuntura actual, han comportat el ràpid deteriorament de les condicions de vida de la societat cubana, les més dures des del triomf de la Revolució, l'1 de gener del 1959. En la dècada dels seixanta, amb la derogació de la dictadura de Batista, la dependència econòmica i tecnològica dels EUA va posar l'illa al límit de la sobree en començar el bloqueig. L'ajuda dels països socialistes va evitar la catàstrofe, però va crear una altra dependència que ara impedeix una recuperació a curt termini. Els acords preferencials que Cuba tenia amb l'exc bloc de l'Est i la disponibilitat de la flota mercant soviètica, li permetia importar petroli, tecnologia i aliments de primera necessitat a uns preus molt per sota del seu cost normal. Amb la caiguda dels règims socialistes, els preus s'han equiparat als dels mercats internacionals, els costos d'embarcament s'han

disparat i, consegüentment, els problemes han aparegut. Paral·lelament, els Estats Units continuen amb el seu bloqueig, que impedeix l'evolució normal de l'economia cubana i que converteix qualsevol entesa comercial entre Cuba i un altre país en un desafiament de l'ordre imposat per Washington. En l'actualitat, el país caribeny ha incrementat les relacions econòmiques amb la República Popular de la Xina, i ha iniciat contactes seriosos amb països de l'Orient Mitjà i del Magrib.

Però la solució per al règim socialista cubà, i això ho sap molt bé Fidel Castro, passa pel reforçament dels llaços que uneixen Cuba amb la resta d'Amèrica Llatina. Uns llaços que són geogràfics, històrics i culturals, però que fallen econòmicament a causa de l'aïllament polític que li ha reportat a l'illa el suport d'aquesta a diverses guerrilles comunistes que lluitaven contra els governs establerts. El requisit exigint pels estats llatinoamericans és ara "la democratització política del sistema i la liberalització econòmica". D'aquesta manera, les possibles solucions a la crisi de la societat cubana, amb l'objectiu per part de les autoritats governamentals de salvar els principis marxista-leninistes de l'estat, no fan més que traïr les doctrines socialistes que inspiren el sistema. És el peix que es mossega la cua.

REFORMAR PER NO CANVIAR

Castro, no obstant, sembla que ja ha triat el

camí, un camí repetit exhaustivament des de les files del partit: resistir és vèncer.

Davant els problemes urgents que pateix la societat cubana, el govern de Fidel Castro va dissenyar durant la celebració del IV Congrés del PCC, l'octubre de l'any passat, les línies mestres d'uns canvis i reformes constitucionals que persegueixen atenuar les protestes internacionals, però sense variar substancialment els principis socialistes; és a dir, el marxisme-leninisme conjugat amb el pensament de José Martí, l'heroi nacional de Cuba i ideòleg de la seva independència. Més concretament, la nova Constitució, reformada per primera vegada des que va ser aprovada

Al passeig del Malecón, a l'Havana, el rètol diu: "Per Cuba amb Fidel". JOAN MORALES

per referèndum fa 16 anys, obre la porta a l'economia mixta i a l'elecció directa i secreta dels diputats —tots ells del partit— a l'Assemblea Nacional del Poder Popular (Parlament cubà) per part dels ciutadans, encara que també reforça els poders de Castro al capdavant del país amb l'autoritat de declarar l'estat d'emergència en cas de guerra o desastres naturals. Així, el Parlament va aprovar a mitjans de juliol el marc legal que possibilita la creació de *joint ventures* (empreses mixtes amb capital compartit cubà i estranger), mesura especialment adreçada a la promoció del turisme, i l'estat va renunciar al monopoli dels mitjans de producció per disposar només d'aquells que considera fonamentals. A més, la modificació de la llei electoral estarà llesta abans de l'octubre d'enguany.

De tota manera, les reformes que s'estan començant a aplicar —algunes tan intranscendents com passar a definir l'estat cubà de laic,

Els transports s'han adaptat als reajustaments d'estalvi energètic. Tractors i camions duen

JOAN MORALES

en lloc de l'anterior qualificació d'ateu—, segons diversos analistes internacionals, comporten una major rigidesa en l'aspecte polític, ja que reforcen l'unipartidisme i combaten frontalment l'oposició. En aquest sentit, l'article tercer, que es refereix a la sobirania nacional, ha quedat així: "Contra tots aquells que intentin derrocar l'ordre polític, social i econòmic que estableix aquesta Constitució, tots els ciutadans tenen el dret de lluitar-hi amb qualsevol mitjà, inclosa la lluita armada". Fidel Castro, en el discurs de debat de les modificacions constitucionals, donava la raó als observadors en afirmar: "[Els cubans] demostrarem com es pot fer una revolució amb principis democràtics i com hi pot haver democràcia amb un sol partit".

"LA NECESSITAT FA PARIR FILLS MASCLES"

Ara, el principal problema que el règim cubà té plantejat és la crisi econòmica i social que viu el país. Partint de la base que la revolució no pot tornar enrere i acceptant les deficiències de la gestió anterior, els dirigents del PCC intenten trobar solucions a la difícil situació de Cuba. En trenta anys de planificació econòmica socialista, l'estat no ha estat capaç d'elaborar plans de desenvolupament agrari i industrial que garantissin els mínims alimentaris i les primeres necessitats de la societat cubana. La monocultura de canya de sucre —principal producte exportador de Cuba—, però també de cafè i de tabac es convertien en un obstacle. Alberto F., delegat a l'Assemblea del Poder Popular (municipi) de l'Havana de l'Est, assenyala: "L'ajuda que rebíem dels països socialistes amb preus preferencials gràcies a la canya de sucre, la vam invertir principalment en la sanitat, l'ensenyament i la solidaritat internacionalista, sense preocupar-nos que l'ensorrament del socialisme a Europa pogués ser tan ràpid i fulmi-

nant com va ser". Per aquest motiu, un cop el context internacional va canviar radicalment, el govern cubà va elaborar el Programa Alimentari, destinat a impulsar produccions que suplissin allò que abans s'adquiria en l'exterior. Però l'aplicació d'aquest programa, que continua, és lenta i topa sovint amb la improductivitat de les terres de propietat estatal. Per pal·liar aquests defectes, el govern cubà va posar en marxa la mobilització de treballadors voluntaris per períodes de quinze dies, la creació de l'Exèrcit Juvenil del Treball i la promoció de camps de "pioners" (aquests últims formats per estudiants i joves en procés educatiu), d'una banda, i va engregar mètodes organitzatius més flexibles per a la rotació i l'intercanvi dels cultius, de l'altra, a fi i efecte d'augmentar la productivitat d'aquestes terres.

Una altra de les primeres mesures que va adoptar el govern després de la caiguda del mur i l'esfondrament del bloc socialista va ser la implantació de l'anomenat Període Especial en Temps de Pau. Aquest pla, que s'ha anat enduint paral·lelament a l'erosió de l'economia cubana, preveu interrupcions del subministrament elèctric durant tota la setmana, de forma que afectin com menys millor els centres de producció i les vivendes particulars. També preveu l'adopció progressiva de la llibreta de racionament —que ja funcionava anteriorment com a mecanisme per garantir l'abastiment dels aliments a tota la població— a les existències dels diversos productes bàsics (actualment, a tall d'exemple, només garanteix un panet diari i quatre ous setmanals) i persegueix l'estalvi d'energia i de combustible mitjançant altres sistemes.

No obstant, allò que més crida l'atenció de les mesures alternatives que el règim cubà desenvolupa per sortir de l'atzucac en què es troba és justament l'originalitat amb la qual els quadres comunistes intenten alleugerir la crisi. Pel que fa al treball agrícola, per exem-

els treballadors a la feina, i els cavalls tornen a tirar dels carros pel mig de les ciutats.

JOAN MORALES

ple, s'ha tornat a introduir gradualment el treball animal en substitució dels tractors; els fertilitzants, que fins fa poc s'importaven de l'Est, ara es fabriquen a Cuba a base d'una substància descoberta pels laboratoris del país, l'azotobàcter; les cooperatives de producció agropecuària disposen d'un centre de control biològic de les plagues; s'han inventat màquines rudimentàries de regar que aprofiten al màxim l'aigua disponible, etc. Quant al transport, la falta de combustible ha menat a l'ús cada vegada més majoritari de la bicicleta, tant a títol privat, com en l'àmbit de les forces armades, la policia o fins i tot el transport públic. Igualment, els camions buits de càrrega estan obligats a transportar la gent que així ho sol·liciti, sempre que el trajecte vagi bé a conductor i passatge; i últimament, nombrosos taxis s'han allargat fins a les sis portes laterals per encabir més usuaris en l'afany d'estalviar energia. Una dita camperola cubana diu que "la necessitat fa parir fills mascles". Però Concepción Campa, membre del Buró Polític del PCC, prefereix explicar-ho amb un símil: "una família, amb molt de sacrifici, forma un fill i li paga la carrera, i en un determinat moment, aquest fill comença a ajudar la seva família".

En tot cas, el reordenament de l'economia cubana es basa en dues àrees fins ara poc explotades: el turisme i la indústria biotecnològica, mèdica i farmacèutica. Sobretot la primera, té unes bones expectatives de creixement i, gràcies sobretot a la inversió estrangera, esdevindrà el sector més important de l'economia cubana a mitjans d'aquesta dècada. En l'actualitat, segons va desvetllar fa uns mesos el vice-president del Consell d'Estat i principal planificador econòmic del govern cubà, Carlos Lage, ja s'han aprovat uns cinquanta projectes d'empreses mixtes (hotels i infraestructures) i se n'estudien més de cent. La indústria biotecnològica, per la seva part, contribueix en la recerca de sistemes alterna-

tius de producció fonamentalment agrícola.

AFANYAR-SE O MORIR

De totes maneres, hi ha un interrogant que plana tothora: ¿seran Castro i el seu govern capaços de trobar solucions vàlides amb poc marge de temps? I si no, ¿caurà el règim socialista cubà? ¿I de quina manera? El descontentament social, tot i que no ha arribat encara a nivells insuportables, sí que comença a fer-se visible en àmplies capes de la població. El referent aglutinador que representa Castro per al poble cubà ha perdut força en els darrers mesos i l'oposició política, tant dins com fora de l'illa, s'organitza per a rellevar el comandant de la seva posició de poder. A més, hi ha diversos indicadors que fan sonar el toc d'alerta als dirigents governamentals: l'augment de la prostitució, l'absentisme laboral —més alt que mai—, el creixement del mercat negre amb la devaluació constant del pes (la moneda cubana) al canvi amb el dòlar...

Enmig d'aquesta situació, el govern cubà continua els passos marcats en el programa anomenat Guerra de tot el poble; és a dir, la instrucció militar a personal civil, la construcció de túnels-refugi per guarir-se dels bombardejos i l'ensinistrament de la població per a lluitar i resistir en el decurs d'una hipotètica invasió nord-americana. Les organitzacions comunistes cubanes s'han plantejat, en aquest sentit, un gran repte: il·lusionar i mobilitzar els ciutadans en la tasca de reconstrucció econòmica i social mantenint-se fidels als principis bàsics de la Revolució. La Unió de Joves Comunistes (UJC), intenta sortir al pas del desencís creixent entre les

generacions més joves amb la creació de nous centres d'esbarjo i la construcció de discoteques. I el govern incentiva com pot una població que rep diàriament el bombardeig sistemàtic de les emissores anticomunistes que emeten des de Miami, finançades pels *gusanos* (exiliats cubans anticomunistes), que volen tornar tan aviat com sigui possible a l'illa i restablir l'economia de lliure mercat. Però per als partidaris de Castro, és qüestió de dignitat. "I si surt agre, és el nostre vi", canta Carlos Puebla pels pobles de l'illa. Amb errors i imperfeccions, els militants comunistes no volen que ningú s'inteposi des de fora en una revolució que ells mateixos protagonitzen dia a dia. Tot plegat, un panorama poc afalagador i que, segons Elizardo Sánchez Santa Cruz, president de la Comissió Cubana de Drets Humans i Reconciliació Nacional, si desemboca en guerra civil, "serà l'esclat social més violent de la recent història llatinoamericana".

Ara, els problemes de l'habitatge, sobretot a les grans ciutats com l'Havana o Santiago de Cuba, que són molt greus per l'antiguitat i el mal estat de conservació de molts edificis i per la sobresaturació, han passat a un pla secundari. I també les dificultats a l'hora de comprar roba, xampú i altres productes de primera necessitat. Quan els supermercats són buits de menjar, quan les carnisseries no tenen carn..., el primer i únic problema és aquest. De la capacitat del govern cubà d'esbandir-se aquesta mancança en poc temps, justament del poc temps que els seus enemics no volen concedir-li, dependrà el futur de la revolució socialista més pròxima que els Estats Units mai no han tingut a les seves fronteres.

Joan Morales

